

ΕΝΑ ΛΑΝΘΑΝΟΝ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ
ΚΑΙ Η ΑΓΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ
ΤΟΥ ΙΒΗΡΙΤΗ

Ὁ Ἱεροθεὸς ὁ Ἰβηρίτης, ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀγιορεῖτες ἀγίους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐλάσσων λόγιος καὶ δάσκαλος, ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ ἐπίσημως ὡς ὄσιος τὸ 1803 στὴν ἔκδοση τοῦ *Νέου Ἐκλόγιου*, τοῦ ὁποῦ ὁμως ἡ σύνθεση ἀνάγεται στὸ 1797.¹ Στὴ συνέχεια ὁ ὄσιος περιλαμβάνεται καὶ στὸν *Συναξαριστὴ* τοῦ Νικόδημου τοῦ Ἀγιορεῖτη στίς 13 Σεπτεμβρίου, ὅπου μὲ συντομία ἀναγράφεται «Ὁ Ὅσιος Νέος Ἱεροθεὸς ὁ Ἰβηρίτης ὁ γεννηθεὶς ἐν ἔτει ἄχπς'. ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται», καὶ γιὰ τὸν βίο του γίνεται παραπομπὴ στὸ *Νέον Ἐκλόγιον*.² Ἐκτοτε ὁ βίος καὶ ἡ ἀκολουθία του περιλαμβάνονται στίς γνωστὲς ἐκδόσεις τῶν *Συναξαρίων*.³

1. [Νικόδημος Ἀγιορεῖτης], *Νέον Ἐκλόγιον Περιέχον Βίους ἀξιολόγους διαφόρων Ἀγίων, καὶ ἄλλα τινὰ ψυχοφελῆ Διηγήματα. Ἐκλεχθὲν ἐκ πολλῶν, καὶ διαφόρων Βιβλίων, εἰς ἀπλὴν τε φράσιν μεταγλωττισθέν, Καὶ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέν, Διὰ συνδρομῆς φιλοχρίστου τινὸς Χριστιανοῦ, εἰς κοινὴν τῶν Ὀρθοδόξων ὠφέλειαν*, Βενετία 1803, σ. 394-399. Πρβλ. ἐπίσης Ἀκολουθία ἀσματικὴ καὶ ἐγκώμιον τῶν Ὁσίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει τοῦ Ἁθῶ διαλαμφάντων. Συγγραφέντα μὲν ὑπὸ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου Νικοδήμου Ἀγιορεῖτου προτροπῇ καὶ ἀξιώσει τῆς Ἱερᾶς καὶ κοινῆς Συνάξεως πάντων τῶν Μοναστηριακῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Πατέρων. Νῦν δὲ πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μελισταγοῦς. Διὰ συνδρομῆς τῆς Σεβασμίας ὀμηγύρεως τῶν ἐν Ἁθῶ Πατέρων. Εἰς κοινὴν τῶν μοναχῶν, καὶ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων λαϊκῶν χριστιανῶν ὠφέλειαν, Ἀθῆναι 1847, σ. 89-91.

2. *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, Πάλαι μὲν Ἑλληνιστὶ συγγραφείς ὑπὸ Μαυρικίου διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Νῦν δὲ δεῦτερον μεταφρασθεὶς ἀμέσως ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Χειρογράφου Συναξαριστοῦ καὶ μεθ' ὅσης πλείστης ἐπιμελείας ἀνακαθαρθεὶς, διορθωθεὶς, πλατυνηθεὶς, ἀναπληρωθεὶς, σαφηνισθεὶς, ὑποσημειώσεσι διαφόροις καταγλαῖσθεὶς, καὶ εἰς τρεῖς Τόμους διαιρεθεὶς, ὑπὸ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου Νικοδήμου Ἀγιορεῖτου [...]. Συνεργεῖα καὶ σπουδῇ τῶν ἐλαχίστων Ἱερομονάχων Στεφάνου καὶ Νεοφύτου τῶν Ἀγιορεῖτῶν, τ. Α', Βενετία 1819, σ. 47. Διηγήματα. Ἐκλεχθὲν ἐκ πολλῶν, καὶ διαφόρων Βιβλίων, εἰς ἀπλὴν τε φράσιν μεταγλωττισθέν, Καὶ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέν, Διὰ συνδρομῆς φιλοχρίστου τινὸς Χριστιανοῦ, εἰς κοινὴν τῶν Ὀρθοδόξων ὠφέλειαν*, Βενετία 1803, σ. 394-399.

3. Κ. Δουκάκης, *Ἀδάμαντες τοῦ Παραδείσου*, χ.χ. [1885], σ. 167-222. (Ἀκολουθία καὶ βίος καὶ οἶκοι κδ'. Τοῦ Ἰδίου. *Μέγας Συναξαριστὴς*, πάντων τῶν Ἀγίων τῶν καθ' ἅπαντα τὸν μῆνα Σεπτέμβριον ἑορταζομένων ἤτοι Τοπάξιον τοῦ Νοητοῦ Παραδείσου βιβλίον ψυχοφελέστατον, Ἀθῆναι 1894, σ. 154-163.

Ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, ὡστόσο, ἀμφισβήτησε τὴν κατάταξη τοῦ Ἱερόθεου στὸ Ἄγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας, ἰσχυριζόμενος πὼς ὁ Νικόδημος τὸν ἐνέταξε «εὐρῶν φανταστικὸν αὐτοῦ βίον μετὰ θαυμάτων συνοδευόμενον γραφέντα ὑπὸ φανατικοῦ φίλου τοῦ Ἱεροθέου».⁴ Στὴν ἀποψή του αὐτὴ ὅμως προφανῶς ἔσφαλλε, τουλάχιστον ἂν θεωρήσουμε ὅτι ἐννοοῦσε πὼς ὅλα τὰ ἀναφερόμενα ποῦ περιέλαβε ὁ Νικόδημος στὸν βίο ἦταν φανταστικά, ἀλλὰ καὶ σὲ κάποιους ἄλλους ἰσχυρισμούς του, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια. Εἶχε, ὡστόσο, δίκιο ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξὴ φανατικοῦ φίλου τοῦ Ἱεροθέου καὶ στὸ ὅτι ἡ προσπάθεια τῆς ἀγιοποίησής του εἶχε ξεκινήσει ἀρκετὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Νικόδημο τὸν Ἄγιορείτη καὶ τὸ 1797. Αὐτὴ τὴν προσπάθεια θὰ προσπαθήσουμε νὰ παρακολουθήσουμε στὴ συνέχεια λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν καὶ πηγὲς ποῦ ἀγνοοῦσε τότε ὁ Εὐστρατιάδης.

Ἐὰν συνοψίσουμε τὰ ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὸν Ἱερόθεο τὸν Ἰβηρίτη, ἐκτὸς τῶν ὅσων περιλαμβάνει ὁ βίος του στὸ *Νέον Ἐκλόγιον*, θὰ δοῦμε πὼς αὐτὰ δὲν εἶναι λίγα καὶ εἶναι ἐπίσης ἀρκετὰ καλὰ τεκμηριωμένα. Ὁ Ἱερόθεος, μοναχὸς τῆς μονῆς Ἰβήρων, ἦταν παράλληλα δάσκαλος καὶ εἶχε ἐκδώσει καὶ ἓνα βιβλίο τὸ 1720.⁵ Βιβλιογραφικὰ ἔγινε περισσότερο γνωστὸς ἐξ αἰτίας τῆς ἀμφιλεγόμενης ἀνάμειξής του στὴν καταδίκη τοῦ Μεθόδιου Ἀθρακίτη. Μάλιστα, ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης εἶχε ἀσχοληθεῖ διεξοδικὰ μαζί του καὶ μὲ τὸν ρόλο του ὡς κατηγοροῦ στὴν πολυσυζητημένη δίκη καὶ καταδίκη τοῦ Μεθόδιου Ἀθρακίτη· ἀπὸ τὴν ἔρευνά του εἶχε καταλήξει νὰ ἀποκτήσει μιὰ πολὺ ἀρνητικὴ ἰδέα γι' αὐτόν, τὴν ὁποία μάλιστα τὴν ἐξέφρασε μὲ ἔντονους χαρακτηρισμούς.⁶ Ἡ ὅλη ὑπόθεση εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ, ὥστε ἐδῶ νὰ μὴν εἶναι ἀναγκαῖο παρὰ ἓνα πολὺ σύντομο διάγραμμα. Τὸ 1719, ὁ Ἱερόθεος, ἀφοῦ γνώρισε τὴ διδασκαλία καὶ τὰ «τετράδια» τοῦ Μεθόδιου Ἀθρακίτη στὴν Καστοριά ὡς μαθητῆς

4. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, Μητροπολίτης, πρώην Λεοντοπόλεως, *Ἄγιολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθῆναι χ.χ., σ. 213 καὶ διεξοδικὰ στὸ ἄρθρο του «Ἱερόθεος Πελοποννήσιος ὁ Ἰβηρίτης καὶ Μεθόδιος Ἀθρακίτης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων», *Ρωμανὸς ὁ Μελωδός*, τ. Α', Παρίσι 1932-1933, σ. 257-315 καὶ ἰδιαίτερα σ. 298 καὶ ἐξῆς.

5. *Λόγοι καὶ παρανέσεις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Εἰς ἀπλῆν φράσιν μεταγλωττισθέντες καὶ βίοι Ἁγίων τινῶν, μεταφρασθέντες καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, Εἰς ὠφέλιαν τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, παρ' Ἱεροθέου Ἱερομονάχου Ἰβηρίτου [...]*, Βενετία 1720, βλ. Émile Legrand, *Bibliographie hellénique ou Description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs aux dix-huitième siècle*, Oeuvre posthume complétée et publiée par mgr Louis Petit [...] et Hubert Pernot, τ. 1, Paris 1918-1928, ἀρ. 129, σ. 163.

6. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, *Ρωμανὸς ὁ Μελωδός*, Παρίσι 1932, τ. Α', σ. 261-278, καὶ κυρίως στίς σ. 273-274 ὅπου ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἱερόθεου ὡς «ὑποκριτοῦ Μωραΐτου φθονεροῦ καὶ ἀπαισιῶς».

του, τὸν κατάγγειλε γιὰ αἰρετικὲς ἀποκλίσεις ἀρχικὰ στοὺς ἄρχοντες τῆς Καστοριάς καὶ κατόπιν, ἐπειδὴ ἡ καταγγελία του δὲν βρῆκε ἀνταπόκριση, στὴν Ἱερὰ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη μέσω τοῦ Ἰωαννίκιου Λήμνου. Οἱ ἐνέργειες αὐτὲς τοῦ Ἱερόθεου προκάλεσαν τελικὰ τὸ 1723 τὴν καταδίκη τοῦ διακεκριμένου πρῶτου διαφωτιστῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.⁷

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὁ Ἱερόθεος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος δάσκαλος τοῦ σχολείου τῆς Σκοπέλου, ὅπου εἶχε ὡς μαθητὴ τὸν Κωνσταντῖνο, μετέπειτα Καισάριο, Δαπόντε. Τὴν ἀφιξή του στὴ Σκόπελο καὶ τὴ δράση του ἐκεῖ μνημονεῖ κατ' ἀρχὰς ὁ ἴδιος ὁ Δαπόντες, δηλώνοντας ἀφενὸς ὅτι τὸν ἔφερε στὴ Σκόπελο ὁ πατέρας του Στέφανος τὸ 1724 καὶ ἀφετέρου δίνοντας μιὰ πολὺ σύντομη σκιαγράφηση τοῦ βίου του.⁸ Ὅπως γράφει: «τὸν ἔφερε ὁ πατέρας μου ἐπὶ τούτου διὰ λόγου μου, ἀπὸ τὸ ἄγιον Ὅρος, ἀπὸ τῶν Ἰβήρων τὴν μονήν, μὲ τὸ μέσον τοῦ πρῶην Ἄρτης Νεοφύτου μετὰ δέκα χρόνους δὲ παραιτήσας τὸ σχολεῖον ὑπέστρεψεν εἰς τῶν Ἰβήρων».

Σὲ ἄλλο ἔργο του μὲ τὸν χαριτωμένο ποιητικὸ του τρόπο τὸν ἀναφέρει καὶ πάλι:

Καὶ οὕτως ἔγιναν αὐτὰ θεοῦ τῇ συνεργείᾳ
 κ' ἦλθεν ὁ Ἱερόθεος, καὶ δύο συνοδίᾳ,
 ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ εἰς χρόνους τοὺς χιλίους
 εἴκοσι τρεῖς ἢ τέσσαρας μὲ τοὺς ἑπτακοσίους.⁹

Τὴν ἀποψη αὐτὴ ἀμφισβητοῦν οἱ εἰδήσεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ μιὰ δευτέρη πηγὴ, δηλαδή τισ δημοσιευμένες ἐπιστολὲς τοῦ ἀρχιεπίου τοῦ Νεόφυτου Ἄρτης. Ὁ Εὐστρατιάδης ποὺ τὶς ἐξέδωσε, θεωρεῖ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἱερόθεος προσπάθησε καὶ ἐξασφάλισε τὴ θέση τοῦ διδασκάλου σὲ αὐτὸ τὸ σχολεῖο μέσω τοῦ Νεόφυτου, ὁ ὁποῖος καὶ χρηματοδότησε τὴ σύστασή του δανείζοντας ἐντόκως τὴν κοινότητα 1.000 γρόσια. Πάντως, ἡ διδασκαλία τοῦ Ἱερόθεου στὴ Σκόπελο, πέραν τῶν ὅποιων προβλημάτων μνημονεύονται ἀπὸ τὸν Σωφρόνιο Εὐστρατιάδη,¹⁰ φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε καρποφόρα.

7. Ἄλκης Ἀγγέλου, «Ἡ δίκη τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτη (ὅπως τὴν ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος)», *Τῶν Φάτων*, Ἀθήνα 1988, σ. 23-37. Βασιλικὴ Μπόμπου-Σταμάτη, «Ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης καὶ τὰ «Τετράδια», *Ἑλληνικά*, τ. 45 (1995), σ. 111-127, ἰδίως σ. 111.

8. Κωνσταντῖνος Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη ἢ Συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, τόμ. Γ', Βενετία 1872, σ. 111-112.

9. Κωνσταντῖνος Καισάριος Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, ἐπιμέλεια Ἄλκης Ἀγγέλου, Ἀθήνα 1997, σ. 123.

10. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, *Ρωμανὸς ὁ Μελωδός*, τ. Α', σ. 260, 283-298.

Ὁ Ἱερόθεος δίδαξε, ἐπίσης, καὶ στὴ σχολὴ τῆς μονῆς Ἰβήρων, ἡ ὁποία, σύμφωνα μὲ ὄλες τὶς ἐνδείξεις, κινδύνευε νὰ κλείσει κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ἀπουσίας του στὴ Σκόπελο.¹¹ Κατὰ τὸν Δαπόντε, μετὰ ἀπὸ χρόνια ὁ Ἱερόθεος «διὰ ἡσυχίαν ὑπῆγεν εἰς τὰ Γιουῶρα τὸ ἐρημονῆσι Γύαρον ὀρθῶς λεγόμενον· ἐδῶ ἀπέθανεν αἰωνία του ἡ μνήμη! εὐγῆκεν ἄγιον λείψανον, καὶ θαυματουργεῖ ἡ χάρα του, ὅπου εἶναι εἰς τῶν Ἰβήρων, ἐθαυματούργησε δὲ καὶ ζωντανός. Ἐμεταγλώττισε, καὶ ἐτύπωσε τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Ἐφραΐμ».¹² Ὅλες οἱ ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἱερόθεου προέρχονται ἀπὸ τὸν βίον του, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ οἱ πληροφορίες γιὰ τὸν θάνατό του, ποὺ δίνει ὁ Δαπόντες, ἀντλοῦνται ἀπὸ μιὰ τρίτη πηγὴ, στὴν ὁποία θὰ ἀναφερθοῦμε πιὸ κάτω.

Ἀπὸ τὸ ἀμέσως προηγούμενο παράθεμα βλέπουμε ὅτι ὁ Δαπόντες ἤδη ἀναφέρεται στὸ «ἄγιον λείψανον» τοῦ Ἱερόθεου καὶ στὰ θαύματα ποὺ ἔκανε τόσο ἐκεῖνος, ἐνῶ ζοῦσε, ὅσο καὶ σὲ ἐκεῖνα ποὺ μετὰ τὸν θάνατό του πραγματοποιοῦσε θαυματουργικὰ ἡ χάρα του. Ἐπίσης, σὲ δύο καταλόγους ποὺ περιλαμβάνουν ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Καισάρου Δαπόντε, περιέχεται καὶ μνεῖα ἐνὸς ἔργου τοῦ ἴδιου, ἐπιγραφόμενο «Βίος τοῦ ὁσίου Ἱεροθέου τοῦ ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου ὅστις ἐτελεύτησε τῷ ἔτει 1732».¹³

Ἄν γνωρίζουμε ἀπὸ τοῦ ἀντλησαν τὴν πληροφορία αὐτὴ ὁ Γ. Ζαβίρας καὶ ὁ Κ. Σάθας, ποὺ τὴν ἀναφέρουν, πιθανὸν ὅμως νὰ ἔχουν κοινὴ πηγὴ, καθὼς ἡ διατύπωση καὶ στίς δύο περιπτώσεις εἶναι σχεδὸν πανομοιότυπη. Ἐπὶ πλέον, δίνεται ἐσφαλμένη χρονολογία θανάτου τοῦ Ἱερόθεου τὸ 1732, ἐνῶ γενικῶς αὐτὴ τοποθετεῖται στίς 13 Σεπτεμβρίου 1745. Πιθανὸν τὸ λάθος προῆλθε ἀπὸ κάποιον σύγχυση μὲ τὴ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἱερόθεος ἔφυγε γιὰ πρώτη φορὰ καὶ γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ σχολεῖο τῆς Σκοπέλου, γιὰ νὰ ἐπιστρέφει ἐκ νέου καὶ νὰ παραμείνει ἐκεῖ τουλάχιστον μέχρι τὸ 1739.¹⁴ Ὁ προαναφερθεὶς «Βίος τοῦ ὁσίου Ἱεροθέου», ὅμως, δὲν περιλαμβάνεται στοὺς γνωστοὺς καταλόγους τῶν ἔργων του, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δα-

11. Στὸ ἴδιο. Τρύφων Εὐαγγελίδης, *Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, Ἀθήνα 1936, σ. 89.

12. Κ. Σάθας, ὁ.π., τ. Γ', σ. 112. Τὶς πληροφορίες τοῦ Δαπόντε ἐπαναλαμβάνει ὁ Émile Legrand, *Éphémérides Daces ou Chronique de la Guerre de Quatre Ans (1736-1739) par Constantin Daponitès secrétaire du Prince Constantin Maurocordato*, publiée, traduite et annotée par Émile Legrand, τ. 3, Paris 1888, σ. X-XI.

13. Γεώργιος Ἰωάννου Ζαβίρας, *Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον ἐκδοθὲν ὑπὸ Γεωργίου Π. Κρέμου*, Ἀθήνα 1872, σ. 393. Μὲ μικρὴ παραλλαγή γράφει τὰ ἴδια καὶ ὁ Κ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας*, Ἀθήνα 1868, σ. 504.

14. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, *Ρωμανὸς ὁ Μελωδός*, τ. Α', σ. 293, 296.

πόντε,¹⁵ ούτε άπαντά σέ κάποιο άπό τά χειρόγραφα άγιολογικά του κείμενα πού βρίσκονται στο Άγιο Όρος ή κάπου άλλο, άπό όσο τουλάχιστον γνωρίζω. Παρά ταύτα, ή ύπαρξη του βίου δέν μπορεί νά άμφισβητηθεί, διότι ήταν γνωστός και στον σύγχρονό του Εύγένιο Βούλγαρη, ό όποιος άναφέρει ότι «τόν βίον συνέγραψε διά στίχων πολιτικών Κωνσταντίνος ό Δαπόντες».¹⁶ Έπομένως, άν και τό έργο δέν έχει έντοπιστεί, πρέπει νά κυκλοφορούσε σέ χειρόγραφη μορφή όσο ζούσε ό Δαπόντες και έφερε τό όνομά του. Άλλωστε, μεταξό τόσο τών δημοσιευμένων όσο και τών άδημοσίευτων έργων του¹⁷ περιλαμβάνονται και άλλοι βίοι άγίων, δέν θα ήταν έπομένως περίεργο άν είχε συγγράψει και τον βίο του παλαιού του δασκάλου, τον όποιο δείχνει νά εκτιμούσε ιδιαίτερα. Τέλος, ένα βασικό στοιχείο πού σαφώς ύποδηλώνει πώς είχε όχι μόνο τήν πρόθεση αλλά και τή δυνατότητα νά συγγράψει τον βίο, είναι δύο έπιστολές πού του απέστειλε ό Μελέτιος ό Ίβηρίτης και περιέχονται στον κώδικα Βυτίνας 1, τον γνωστό πολυμιγή κώδικα πού άνήκε στον Δαπόντε.¹⁸ Μάλιστα, στην πρώτη άπό αυτές, με χρονολογία 1751, περιέχεται και ή πληροφορία πού άναφέρει ό Δαπόντες για τον θάνατο του Ίερόθεου στα Γιούρα και τό άγιασμένο λείψανό του. Είμαστε ήδη σχεδόν 45 περίπου χρόνια πριν άπό τή συγγραφή του Νέου Έκλογίου, και άρκετά ίσως χρόνια πριν άπό τή συγγραφή του λανθάνοντα βίου του Ίερόθεου άπό τον Δαπόντε.

Οι δύο αυτές έπιστολές άπό τον κώδικα Βυτίνας εκδόθηκαν πριν άπό χρόνια άπό τον Τάσο Γριτσόπουλο,¹⁹ ό όποιος με τήν έκδοσή τους άποσκοπούσε νά άντικρούσει, όχι πολυ πειστικά είναι ή άλήθεια, τήν πραγματικά πολυ έντονη κριτική πρós τό πρόσωπο του Ίερόθεου, τήν όποία άσκούσε στο προαναφερθέν έργο του ό Σωφρόνιος Εύστρατιάδης, και νά άποκαταστήσει έτσι τή φήμη του

15. Κωνσταντίνος-Καισάριος Δαπόντες, *Λόγοι πανηγυρικοί εις άπλοῦς στίχους εις έγκώμιον διαφόρων άγιων*, Βενετία 1778, σ. 118-120. Émile Legrand, *Ephémérides Daces ou Chronique de la guerre de quatre ans (1736-1739) par Constantin Dapontès*, ό.π., σ. lxxiii-lxxv.

16. Έπιστολή Εύγενίου του Βουλγάρου πρós Πέτρον Κλαίρκιον πέρι τών μετά τό σχίσμα άγιων τής όρθοδόξου άνατολικής εκκλησίας και τών γενομένων εν αυτή θαυμάτων. Έκδομένη νυν τό πρώτον ύπό Ανδρέου Κορομηλά, κατά τήν όδόν Έρμου, αριθ. 215. 1844, σ. 31. Μανουήλ Γεδεών, «Λόγοι και βιβλιοθήκαι τής εν Άθω Μονής τών Ίβήρων», *Εκκλησιαστική Άλήθεια*, έτος Δ' (1983-1984), σ. 508-509.

17. Για τήν εργογραφία του Δαπόντε, βλ. Δημήτριος Π. Πασχάλης, «Καισάριος Δαπόντες (1714-1784)», *Θεολογία*, τ. 13 (1935), σ. 241-250.

18. Βασίλειος Χ. Χαραλαμπόπουλος, «Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τής Βιβλιοθήκης τής Έλληνικής Σχολής Βυτίνας», *Δελτίον Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας τής Ελλάδος*, τ. 14 (1960), σ. 393-401.

19. Τάσος Γριτσόπουλος, «Ίερόθεος Ίβηρίτης ό Πελοποννήσιος», *Έπετηρίς Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, τ. 32 (1963), σ. 94-111.

όσιου Ἱερόθεου, ὁ ὁποῖος καταγόμενος ἀπὸ τὴν Καλαμάτα λατρεύεται καὶ σήμερα σὲ αὐτήν. Ὁ Τ. Γριτσόπουλος, βέβαια, προεισαγωγικὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναίρεσει οἰαδήποτε παρόμοια σκέψη περὶ τῶν προθέσεων τοῦ στὴν πραγμάτευση τοῦ θέματος, ὥστόσο τὸ κείμενό του μᾶλλον τὸν διαφεύδει. Ἔτσι, τελικὰ, ἂν καὶ ἔμπειρος ἱστορικός, δὲν ἐπιεντρώθηκε στὰ σημαντικὰ στοιχεῖα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὶς δύο ἐπιστολές, ἀλλὰ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἀναίρεση σημείων τῆς παρουσίας καὶ τῆς κριτικῆς τοῦ Σωφρόνιου Εὐστρατιάδου.

Ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς δύο ἐπιστολές, αὐτὴ ποὺ φέρει τὴ χρονολογία 26 Ἰανουαρίου 1751, εἶχε γραφεῖ σὲ ἀπάντηση προηγούμενης ἐπιστολῆς τοῦ Δαπόντε, ὁ ὁποῖος ζητοῦσε νὰ πληροφορηθεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο τοῦ πρώην δασκάλου τοῦ ἀπὸ τὸν Μελέτιο τὸν Ἰβηρίτη. Ὁ ἱερομόναχος Μελέτιος, προσφιλέστατος μαθητὴς καὶ συνοδὸς τοῦ Ἱερόθεου, εἶχε χρηματίσει, ἐπίσης, δάσκαλος στὴ Σκόπελο μαζὶ μὲ ἐκεῖνον. Ἡ δευτέρη ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ καὶ πάλι ἀπάντηση σὲ προηγούμενο γράμμα τοῦ Δαπόντε, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Μελέτιου, ζήτησε νὰ τοῦ γράψει ἐπὶ πλέον πολὺ πιὸ συγκεκριμένες πληροφορίες γιὰ τὸν βίο τοῦ Ἱερόθεου, π.χ. γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν γονέων του, τὶς σπουδές του, τὸν μοναστικό του βίο κ.λπ. Σὲ αὐτὰ ἀπαντᾷ ἡ δευτέρη ἐπιστολὴ τοῦ Μελέτιου, ἡ ὁποία ὁμως δὲν φέρει χρονολογία ἀλλὰ μόνον ἡμερομηνία, 15 Ἀπριλίου. Σὲ αὐτὴ πράγματι δίνονται ἀπὸ τὸν Μελέτιο συγκεκριμένες ἀπαντήσεις σχετικὰ μὲ τὰ περισσότερα βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἱερόθεου, ὀνόματα γονέων, δασκάλων, ἔτη ἀναδείξεως στοὺς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης κ.λπ.

Πότε ἀκριβῶς ἔστειλε τὶς ἐπιστολές του ὁ Δαπόντες ζητώντας τὶς σχετικὲς μὲ τὸν Ἱερόθεο πληροφορίες δὲν μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ μὲ ἀκρίβεια. Προφανῶς θὰ τὸ ἔπραξε ἀφοῦ πληροφορήθηκε τὸν θάνατο τοῦ πρώτου τοῦ δασκάλου, ποὺ εἶχε συμβεῖ τὸ 1745, καὶ πρὶν ὁ ἴδιος λάβει τὸ μοναχικὸ σχῆμα, πρὶν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν 26η Ὀκτωβρίου 1753, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἀπαντητικὲς ἐπιστολές ἀπευθύνονται ὄχι πρὸς τὸν Καיסάριο ἀλλὰ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δαπόντε ὡς ἄρχοντα καμινάρη, ἀξίωμα τὸ ὁποῖο ἔφερε μετὰ τὸ 1743 στὴ Μολδαβία, ὅταν βρισκόταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἰωάννη Μαυροκορδάτου.²⁰

20. Ὁ καμινάρης ἦταν ὁ εἰσπράκτορας τῶν φόρων ἀπὸ τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὸν καπνὸ στὶς Παραδουνάβιες Ἠγεμονίες. Γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο-Καيسάριο Δαπόντε ὑπάρχει ἐκτεταμένη βιβλιογραφία καὶ πρωτίστως τὰ ἴδια τὰ ἔργα του, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀντλοῦνται καὶ οἱ περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του. Ἐνδεικτικὰ θὰ ἀναφερθοῦν ἐδῶ ὀρισμένα μόνον ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἀντλοῦνται οἱ πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ λογίου, ποὺ θα ἀναφέρουμε στὴ συνέχεια: Κωνσταντῖνος-Καيسάριος Δαπόντες, *Κήπος Χαρίτων*, Émile Legrand, ὁ.π. Κωνσταντῖνος Ν. Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, Βενετία 1872. Δημήτριος Π. Πασχάλης, ὁ.π., *Θεολογία*, τ. 13 (1935), σ. 224-250. Εὐθύμιος Θ. Σουλογιάννης, «Καيسάριος Δαπόντες (1714-1784). Ἡ ζωὴ, ἡ μόρφωση καὶ οἱ γνωριμίες του», *Θησαυρίσματα*, τ. 34 (2004),

Όταν όμως γράφτηκε η πρώτη έπιστολή πρὸς αὐτόν, δηλαδή στὶς 26 Ἰανουαρίου 1751, εἶχαν πλέον μεσολαβήσει πολλὰ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Δαπόντε στὴ Μολδαβία ἀποτελοῦσε παρελθόν, εἶχε ἤδη κάνει τὸ ταξίδι του στὸν Χάνη τῆς Κριμαίας, εἶχε φυλακιστεῖ γιὰ εἴκοσι μῆνες καὶ ἀποφυλακιστεῖ στὶς 27 Νοεμβρίου 1748 καὶ τότε πιά βρισκόταν στὴν Κωνσταντινούπολη. Φαίνεται λοιπὸν μᾶλλον εὐλογο ἡ πρώτη έπιστολή τοῦ Δαπόντε πρὸς τὸν Μελέτιο νὰ χρονολογεῖται μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ συνταρακτικὰ γιὰ τὴ ζωὴ του γεγονότα, κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ πράγματα εἶχαν ἠρεμήσει καὶ ἀποκτήσει καὶ πάλι μιὰ ὁμαλότητα, δηλαδή πιθανὸν κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ ἄτυχου σύντομου γάμου του μετὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1749 ἢ λίγο νωρίτερα.

Όταν ἔγραφε τὴ δεύτερη έπιστολή του ζητώντας τὶς ἐπὶ πλέον πληροφορίες, εἶχε ἤδη χάσει τὴ νεογέννητη κόρη του καὶ τὴ σύζυγό του, ποὺ εἶχαν ἀποβιώσει ἀντιστοίχως στὶς 14 Σεπτεμβρίου καὶ 6 Ὀκτωβρίου 1751, ἀφοῦ καὶ πάλι ἡ προσφώνηση τοῦ Μελέτιου δείχνει ὅτι δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη μοναχός. Τὸ μακρὸ διάστημα ποὺ πολλὲς φορὲς ἦταν ἀναγκαῖο γιὰ νὰ φτάσει μιὰ έπιστολή στὸν προορισμό της, δὲν ἐπιτρέπει νὰ τοποθετήσουμε μὲ ἀπόλυτη ἀσφάλεια τὴ δεύτερη έπιστολή τοῦ Μελέτιου στὶς 15 Ἀπριλίου τοῦ 1752, ἂν καὶ ἡ χρονολόγηση αὐτὴ φαίνεται μᾶλλον πιθανή.

Σὲ κάθε περίπτωση εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Δαπόντες εἶχε ἀποφασίσει νὰ συγγράψει τὸν βίο τοῦ Ἱερόθεου τοῦ Ἰβηρίτη στὸ διάστημα αὐτό. Ἡ προηγούμενη ἐνασχόλησή του, ἄλλωστε, μὲ τὶς ἀκολουθίες ἀγίων εἶχε ἤδη ὀδηγήσει στὴν ἔκδοση δύο σχετικῶν βιβλίων.²¹ Ἦταν μάλιστα πρόδηλο τὸ ἐνδιαφέρον του νὰ συγγράψει

σ. 447-457. Σωτήριος Ν. Καδᾶς, «Χειρόγραφο μὲ αὐτόγραφες σημειώσεις τοῦ Καيسάριου Δαπόντε», *Ἀφιέρωμα στὸν Μανουὴλ Κριαρά, Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου* (3 Ἀπριλίου 1987), Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 183-235. Γιώργος Κεχαγιόγλου, «Ἀνέκδοτα στοιχεία γιὰ τὸν Καيسάριο Δαπόντε ἀπὸ τὸ χειρόγραφο Βυτίνας ἀρ. 1», *Ὁ Ἐραμιστής*, τ. 18 (1986), σ. 35-56. Μάχη Παῖζη-Ἀποστολοπούλου, «Πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες ἔγινε Καيسάριος», *Ἀρχεῖο Πεπαρηθιακῶν Μελετῶν*, τ. Α', σ. 111-122. Τῆς ἴδιας, «Τὸ χειρόγραφο τοῦ “Χρονογράφου τοῦ Δαπόντε” καὶ ἡ λύση τοῦ αἰνίγματος. Τὸ χρ. Κυριαζῆ 4 τῆς Γενναδείου», *Ὁ Ἐραμιστής*, τ. 24 (2003), σ. 87-94. Εὐδόκιμος Ἐηροποταμηνός, «Καيسάριος Δαπόντες», *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τ. 6 (1922), σ. 530-569. Μιλτιάδης Δ. Πολύβιος, «Ἡ ζήτησις τοῦ Καيسάριου Δαπόντε γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ἐηροποτάμου», *Κληρονομία*, τ. 24 (1992), σ. 183-203.

21. Βιβλίον περιέχον τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου ἱερομάρτυρος Χαλαράμπους τοῦ θαυματοουργοῦ. Τῆς Ὀσίας Ματρώνης τῆς Χιοπολίτιδος. Τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σπυριδῶνος Ἐπισκόπου Τριμηθοῦντος τοῦ θαυματοουργοῦ. Νεωστὶ χάριν εὐλαβείας τυπωθὲν [...] Ἐπιμελεῖα καὶ διορθώσει Κωνσταντίνου Δαπόντε Ἀναγνώστου τοῦ ἐκ νήσου Σκοπέλου. Νῦν κατὰ τὸ Βουκουρέστιον Ἀγιοτάτη Μητροπόλει ἀφλ'. Βιβλος Ἱερὰ περιέχουσα τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου ἱερομάρτυρος Ρηγίνου Ἐπισκόπου Σκοπέλων. Τὸν Ἀκάθιστον Ὕμνον εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος

για ἱερά πρόσωπα συνδεόμενα μὲ τὸν τόπο γέννησής του, τὴ Σκόπελο, ὅπως δείχνει ἡ ἔκδοση τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ρηγίνου, ἐπισκόπου Σκοπέλου.

Ἔτσι, ὁ Δαπόντες συνέλεξε πληροφορίες γιὰ τὸν Ἱερόθεο ἀπὸ τὸ πλησιέστερο καὶ προσφιλέστερο πρόσωπο τοῦ πρώην δασκάλου του, τὸν ἱερομόναχο Μελέτιο. Προφανῶς στὴ συνέχεια ἔκανε χρῆση αὐτῶν στὸν ἔμμετρο βίο τοῦ Ἱερόθεου, ὁ ὁποῖος λαμβάνει. Πότε τὸν συνέγραψε καὶ πῶς κυκλοφόρησε παραμένει καὶ αὐτὸ ἀγνωστο. Ὡστόσο, ἓνα βασικὸ στοιχεῖο συνηγορεῖ στὴν τοποθέτηση τῆς συγγραφῆς τοῦ βίου μεταξύ τοῦ 1753, ἴσως μετὰ τὴν εἰσοδοχὴ του στὴν τάξη τῶν μοναχῶν, καὶ τοῦ Μαΐου τοῦ 1757, ὁπότε μετέβη στὴ μονὴ Ξηροποτάμου στὸ Ἅγιο Ὅρος καὶ ἐντὸς εἴκοσι περίπου ἡμερῶν ἀναχώρησε γιὰ τὸ γνωστὸ ὄκταετὲς ταξίδι ζητείας γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τῆς μονῆς αὐτῆς.

Ἡ ἐνδειξη ποῦ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα, ὀφείλεται στὴν προαναφερθεῖσα μνεία τοῦ βίου τοῦ ὁσίου Ἱερόθεου ἀπὸ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη. Τὸ πλήρες κείμενο τοῦ Βούλγαρη ἀναφέρει: «Κατὰ τὰ αἴματ' Σεπτεμβρίου γ' [sic] ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ἐν ὑπολήψει ἀγιότητος ὁ Ὅσιος Ἱερόθεος ὁ ἐκ Καλαμάτας τῆς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ νήσῳ, ἧτις νῦν μὲν Γιούρα, Γύαρον δὲ πάλαι ἐλέγετο· οὗ τὸν βίον συνέγραψε διὰ στίχων πολιτικῶν Κωνσταντῖνος ὁ Δαπόντες, ὁ διὰ τοῦ θείου καὶ μοναχικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Καισάριος».²² Ἄν λάβουμε μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐν λόγω ἐπιστολὴ τοῦ Βούλγαρη πρὸς τὸν Καθολικὸ Ἰανσενίτη κληρικὸ Leclerc γράφτηκε πιθανότατα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σχολαρχίας του στὴν Ἀθωνιάδα,²³ ἡ ὁποία ἔληξε τὸ 1759, ἐπομένως κατὰ τὸ διάστημα ποῦ ὁ Δαπόντες, μοναχὸς ἤδη, ταξίδευε γιὰ ζητεία, εἶναι λογικὸ νὰ ὑποθέσουμε πῶς ὁ Βούλγαρης βρῆκε τὸν βίο στὸ Ἅγιο Ὅρος. Φαίνεται, ἐπίσης, πιθανὸν νὰ τοῦ τὸν ἔστειλε ὁ γνωστός μας ἤδη ἱερομόναχος Μελέτιος ὁ Ἰβηρίτης, ὁ βιβλιοθηκᾶριος τῆς μονῆς, μὲ τὸν ὁποῖον διατηροῦσε ἀλληλογραφία καὶ ὁ Εὐγένιος, ζητώντας του κυρίως νὰ τοῦ στείλει βιβλία ποῦ θὰ ἦταν χρήσιμα στὴ Σχολή.²⁴ Εἶναι εὐλογο, ἄλλωστε, νὰ θεωρήσουμε πῶς ὁ Μελέτιος, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς καὶ συνασκητὴς τοῦ Ἱερό-

ἡμῶν Χριστοῦ. *Μετάφραση διὰ στίχων πολιτικῶν εἰς τὸν λόγον περὶ ἐξόδου ψυχῆς, καὶ τῆς δευτέρας παρουσίας μετὰ προσθήκης διαλόγων δύο κατὰ Ἀλφάβητον. Νῦν πρώτον τυπωθεῖσα ἀναλώμασι τοῦ τιμωτάτου καὶ ἐλλογιμωτάτου ἐν ἄρχουσι μεγάλου γραμματικοῦ κυρίου Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ ἐκ νήσου Σκοπέλου, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθεῖσα τῷ ὑψηλωτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ Αὐθέντῃ, καὶ Ἐγεμόνι πάσης Μολδοβλαχίας Κῶ Κῶ Ἰωάννῃ, Νικολάου Βοεβόδα Μαυροκορδάτῳ. In Venezia: Appresso Francesco Pitteri, MDCCXLVI (1746).*

22. Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ὁ.π., σ. 31.

23. Stephen K. Batalden, *Cathrine II's Greek Prelate Eugenios Voulgaris in Russia, 1771-1806*, New York 1982, σ. 11.

24. Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών, «Λόγιοι καὶ βιβλιοθηκαὶ τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τῶν Ἰβήρων», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, ἔτος Δ' (1883-1884), σ. 510, 512, 523-524.

θεου και πηγή των πληροφοριών του Δαπόντε, αλλά και η μονή Ἰβήρων διέθεταν ένα αντίγραφο του βίου.

Κατὰ συνέπεια, ὁ βίος ποῦ συνέγραψε ὁ Δαπόντες, πιθανότατα κυκλοφόρησε μέσα στο ἁγιορείτικο περιβάλλον καὶ δὲν ἔλαβε μεγάλη ἐξάπλωση, τότε τουλάχιστον. Ἦταν ὅμως, ἴσως, εὐρύτερα γνωστὸς στὴν ἄθωνικὴ πολιτεία καὶ εὐκόλα διαθέσιμος στὸν Νικόδημο τὸν Ἁγιορείτη ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, ὅταν ἐκεῖνος ἄρχισε νὰ συγγράφει τὸ *Νέον Ἐκλόγιον*, στὸ ὁποῖο καὶ τελικὰ τὸν περιέλαβε. Παράλληλα, εἶναι ἀναμενόμενο νὰ ὑπῆρχε ἔντονα ἀκόμη ζωντανή ἢ προφορικὴ παράδοση γιὰ τὸν Ἱερόθεο στὴ μονὴ Ἰβήρων, ἢ καὶ κάποιες σημειώσεις τοῦ Μελέτιου μὲ περιεχόμενο παρόμοιο μὲ ἐκεῖνο τῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Δαπόντε.

Ὁ Καισάριος Δαπόντες πρέπει νὰ περιέλαβε στὸν βίο ὅλα τὰ στοιχεῖα ποῦ τοῦ εἶχε γράφει ὁ Μελέτιος στὶς ἐπιστολές του, διότι βλέπουμε νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνει μὲ ἐλάχιστες παραλλαγές ὁ Νικόδημος στὴ δική του ἐκδοχὴ τοῦ βίου, προσθέτοντας ὅμως καὶ ὀρισμένα θαύματα. Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὀρισμένες πληροφορίες τοῦ βίου εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκριβεῖς. Αὐτὲς ἀφοροῦν σὲ συγκεκριμένα θέματα, ὅπως τὴν οἰκογενειακὴ κατάσταση τοῦ Ἱερόθεου, τὰ τῶν χειροτονιῶν του καὶ τῶν ταξιδιῶν ζητείας στὴν Κωνσταντινούπολη, τὶς Παρίστριες Ἡγεμονίες καὶ τὴ Ρωσία. Κατὰ τὰ ἄλλα, τὸ περιεχόμενο τοῦ βίου ἐντάσσεται στὸν γενικὸ τύπο τῶν ἁγιογραφικῶν κειμένων μὲ τὴ χρῆση πλήθους κοινῶν τόπων, τοὺς ὁποίους συναντᾶμε διαχρονικὰ στοὺς περισσότερους βίους ἁγίων.

Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι πὼς μπορούμε νὰ παρακολουθήσουμε ἐν τῇ γενέσει τῆς τῆ διαμόρφωση τοῦ βίου, ἔστω καὶ ἂν λείπει ὁ μεσαῖος κρίκος τῆς ἀλυσίδας. Σύμφωνα μὲ τὰ προαναφερθέντα, διαθέτουμε τὰ στοιχεῖα, στὰ ὁποῖα βασίστηκε ὁ ἀρχικὸς βίος, δηλαδὴ τὶς ἐπιστολές τοῦ Μελέτιου καὶ τὴ μεταγενέστερη ἐπίσημη ἔνταξη τοῦ Ἱερόθεου στὴ χορεία τῶν ὁσίων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τὸν βίο ποῦ περιλήφθηκε πρῶτα στὸ *Νέον Ἐκλόγιον* τοῦ Νικόδημου τοῦ Ἁγιορείτη καὶ κατόπιν σὲ διαδοχικὲς ἐκδόσεις τοῦ Συναξαριστῆ. Ἐκεῖνο ποῦ μᾶς λείπει εἶναι ὁ βίος ποῦ συνέγραψε ὁ Δαπόντες, ὁ ὁποῖος, ὥστόσο, δὲν μπορεῖ νὰ διέφερε αἰσθητὰ ἀπὸ τὴν πηγή του.

Τὰ ὑπάρχοντα δεδομένα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι στὴν πραγματικότητα ὁ ἀληθινὸς ἁγιογράφος τοῦ Ἱερόθεου ἦταν ὁ συνασκητὴς καὶ μαθητὴς τοῦ Μελέτιος. Αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ «φανατικὸς φίλος» ποῦ ὑποθέτει ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν παλαιὰ παράδοση τῶν συγγραφέων βίων ἁγίων δημιούργησε τὸν πυρήνα τῆς λατρείας τοῦ Ἱερόθεου ἀρχικὰ στὸν στενὸ κύκλο τῶν πατέρων τῆς μονῆς. Τὸν διεύρυνε στὴ συνέχεια μὲ τὶς πληροφορίες ποῦ ἔδωσε στὸν ἄλλο κοινὸ τους μαθητὴ, τὸν Καισάριο Δαπόντε. Ἡ σχέση τοῦ

κειμένου των ἐπιστολῶν τοῦ Μελέτιου μὲ τὰ μεταγενέστερα κείμενα τῶν συναξαρίων εἶναι τόσο στενὴ, ποὺ δὲν μπορούμε νὰ φανταστοῦμε ὅτι τὸ ἐνδιάμεσο ἔργο τοῦ Δαπόντε καί, πιθανότατα, ἡ πηγὴ ὄλων τῶν μεταγενέστερων βίων διέφερε ιδιαίτερα ἀπὸ ἐκεῖνες. Εἰδάλλως, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι κυκλοφοροῦσε στὸ Ἅγιο Ὅρος καὶ ἕνας ἀκόμη βίος γραμμένος ἀπὸ τὸν Μελέτιο, ὁ ὁποῖος χρησίμευσε ὡς πρότυπο γιὰ τὸν Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη, γεγονός ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ θὰ ἀναιροῦσε τὴν ἄποψη πὼς ὁ Μελέτιος ἦταν ἡ πηγὴ κάθε περαιτέρω ἀγιογραφίας ποὺ ἀφοροῦσε τὸν Ἱερόθεο.

Μολονότι δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ ἀποκλειστεῖ τελείως ἡ πιθανότητα νὰ εἶχε συγγράφει καὶ ὁ Μελέτιος βίο τοῦ Ἱερόθεου, αὐτὴ δὲν φαίνεται ιδιαίτερα πιθανή, ἀφοῦ γνώριζε τὴν ἀνάλογη πρόθεση τοῦ Δαπόντε καὶ δὲν τοῦ ἀναφέρει πὼς ἤδη ἔχει γράψει ἢ σκόπευε νὰ γράψει καὶ ἐκεῖνος ἕνα βίο. Ὁ Μελέτιος ὑπῆρξε ἀναμφίβολα ὁ κεντρικὸς πυρήνας τῆς ἀνάπτυξης τῆς λατρείας τοῦ Ἱερόθεου στὴ μονὴ Ἰβήρων. Ὡστόσο, ἀπὸ ἄποψη πολιτικῆς ποὺ θὰ ἀποσκοποῦσε στὴ διάδοση τῆς λατρείας αὐτῆς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, κάτι ποὺ καὶ ὁ ἴδιος καὶ τὸ μοναστήρι εἶχαν κάθε λόγο νὰ ἐπιδιώκουν, ἡ συγγραφή τοῦ βίου ἀπὸ τὸν Δαπόντε παρουσιάξε πολλὰ περισσότερα πλεονεκτήματα. Ὁ Δαπόντες τότε εἶχε ἤδη ἐκδώσει δύο βίους καὶ εἶχε πολλὰ διασυνδέσεις μὲ φαναριώτικους κύκλους ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπαν ἐνδεχομένως καὶ τὴ δημοσίευση καὶ τοῦ βίου τοῦ Ἱερόθεου καθὼς καὶ τὴν εὐρύτερη κυκλοφορία του στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὶς Παράδουναβιες Ἡγεμονίες, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ μεγαλύτερη διάδοσή του. Τέλος, ἂν κυκλοφοροῦσε στὸ Ἅγιο Ὅρος βίος τοῦ Ἱερόθεου γραμμένος ἀπὸ τὸν Μελέτιο, εἶναι βέβαιο πὼς ὁ Βούλγαρος, μὲ τὸν ὁποῖο σχετιζόταν, θὰ τὸν γνώριζε καὶ θὰ τὸν ἀνέφερε, ἂν μὴ τι ἄλλο παράλληλα μὲ ἐκείνον τοῦ Δαπόντε.

Πάντως στὶς ἐπιστολές του ὁ Μελέτιος ἀκολουθεῖ καὶ ἀναπαράγει ὅλους σχεδὸν τοὺς γνωστοὺς τόπους τῶν βίων ἀγίων: τὰ «θαυμάσια» γιὰ τὸν χρωματισμὸ τοὺς λείψανα τοῦ ὁσίου, ποὺ ἀποτελοῦσαν ἤδη ἀντικείμενο προσκύνησης τῶν ἀγιορειτῶν μοναχῶν τὴ ρήση ἐνὸς «προφήτη» στὴν ἔγκυο μητέρα του ὅτι «καλὸν τέκνον γενήσεις» τὰ ιδιαίτερα σωματικὰ καὶ πνευματικὰ του χαρίσματα, τὴν πρωιμότητα καὶ τὴ μεγάλη του ἰκανότητα στὸ σχολεῖο, ὅπου στὰ ἑπτὰ του χρόνια ἔμαθε μὸλις σὲ ἑπτὰ μῆνες νὰ διαβάζει ὄχι μόνον τὴν Ὁκτώηχο καὶ τὸ Ψαλτήρι, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀπόστολο καὶ τὸ Ἀνθολόγιο καὶ ἐν ὀλίγοις ὅλη τὴν ὕλη ποὺ διδάσκονταν στὰ κοινὰ σχολεῖα τὴν ἀποστροφή του πρὸς τὸν ἔγγαμο βίο καὶ τὴν ἀπροθυμία του νὰ νυμφευθεῖ τὴν κόρη μὲ τὴν ὁποία τὸν εἶχαν μνηστεύσει οἱ γονεῖς του, καὶ τὴν διὰ τῆς θείας πρόνοιας ἀποφυγὴ τοῦ γάμου αὐτοῦ λόγω τοῦ θανάτου τῶν γονέων του· τὴν ἀρχικὴ του ἀπόφαση νὰ σπουδάσει, ποὺ τὴν ἀκολούθησε ἡ μεταστροφή του καὶ ἡ φυγὴ του ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια γιὰ νὰ ἀσκητεύσει, στὴν περίπτωσή του στὸ Ἅγιο Ὅρος τὸν πόθο του νὰ μαρτυρήσει γιὰ τὴν πίστη

του· τὸν σκληρότατο ἀσκητικό του βίος· τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε ὅσο ζοῦσε· τὴν πρόγνωση τοῦ θανάτου του. Σὲ αὐτὰ προστίθενται καὶ ὁ ἀντιαιρετικός του ζῆλος, ἡ δράση του δηλαδὴ κατὰ τοῦ Μεθόδιου Ἀνθρακίτη, ποὺ τόσο ἐντυπωσίασε τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ὥστε τοῦ προσέφεραν τὴ δυνατότητα νὰ ἀρχιερατεύσει σὲ κάποια ἐπαρχία, ἀλλὰ αὐτὸς τὴν ἀποποιήθηκε θέλοντας νὰ συνεχίσει τὴν ἄσκησή του, κ.λπ.²⁵ Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ Μελέτιος ὑποβάλλει καὶ στὸν Δαπόντε τὴ γενικὴ γραμμὴ ποὺ βλέπουμε νὰ ἀκολουθεῖ ὁ βίος σὲ ὅλες τὶς ἐπόμενες γνωστὲς ἐκδόσεις του καὶ πιθανότατα καὶ στὴ λαθάνουσα μορφή του.

Ἔτσι, καὶ σὲ αὐτὸν τὸν νεότερο βίος συναντοῦμε συγκεντρωμένα τὰ λίγα ὡς πολὺ κοινὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαντοῦν στὶς ἀγιογραφίες κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο, δηλαδὴ τὴν ἀνάμειξη πραγματικῶν ἱστορικῶν στοιχείων μὲ πλῆθος ἄλλων ὑπερβολικῶν καὶ ὄχι σπάνια φανταστικῶν, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν δοκιμασμένα καὶ δημοφιλῆ πρότυπα κοινῶς ἀποδεκτὰ τόσο ἀπὸ τὴν ἐπίσημη Ἐκκλησία ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς βυζαντινῆς περιόδου καὶ τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ παράδοση καὶ ἡ δοκιμασμένη συνταγὴ τοῦ σεβαστοῦ καὶ δημοφιλοῦς ἀναγνώσματος δὲν μεταβλήθηκε στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ἂν καὶ νεωτερισμοὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ εἰσχωροῦν στὸ εἶδος, στὴ μορφή του τουλάχιστον, ἐφόσον ὁ Καισάριος Δαπόντες, ποὺ μὲ τόση εὐκολία στιχοιουργοῦσε, εἰσήγαγε καὶ ἐδῶ τὸν πολιτικὸ στίχο. Μήπως ὅμως αὐτὸ δὲν συγκινοῦσε τὴ βαθιὰ συντηρητικὴ κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἔργο του δὲν μᾶς διατηρήθηκε ἀντιγραμμένο μέχρι σήμερα;

25. Ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ διαρκῶς ἐμπλουτιζόμενη βιβλιογραφία γύρω ἀπὸ τὰ θέματα αὐτὰ βλ. ἐνδεικτικὰ, Cyril Mango, *Βυζάντιο ἢ αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης*, μετάφραση Δημήτρης Τσουγκαράκης, Αθήνα 1988, σ. 292-293. Evelyne Patlagean, «Sainteté et pouvoir», *The Byzantine Saint*, University of Birmingham Fourteenth Spring Symposium of Byzantine Studies, edited by Sergei Hackel, [London] 1981, σ. 92 καὶ ἐξῆς, Δημήτριος Ζ. Σοφιανός, *Οἱ βυζαντινοὶ ἅγιοι τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου μέσα ἀπὸ τὶς πηγές καὶ τὰ κείμενα*, Ἴδρυμα Γουλανδρῆ – Χόρν, Αθήνα 1993. Βλ. ὅμως κυρίως Cyril Mango, «The Saints», *The Byzantines*, edited by Guglielmo Cavallo, translated by Thomas Dunlop, Teresa Lavender Fagan, Charles Lambert, The University of Chicago Press, Chicago and London 1997, σ. 255-280, ἰδιαίτερα δὲ τὶς σελίδες 259-275, ὅπου μὲ τὴ βαθιὰ, μεγάλη γνώση του ὁ Mango παρουσιάζει συνοπτικὰ μὲν ἀλλὰ ἐνδελεχῶς τὸ ὅλο σχῆμα ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ ἀγιογραφίες. Ἡ ἀντιπαραβολὴ τοῦ σχήματος αὐτοῦ μὲ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Μελετίου καὶ τοὺς ἀκόλουθους γνωστοὺς βίους φανερώνει πόσο κοντὰ εἶναι ὅλα αὐτὰ στὸ παραδοσιακὸ εἶδος τῆς ἀγιογραφίας καὶ μᾶς ἐπιτρέπει ἐπίσης νὰ διακρίνουμε τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς «τόπους» τοῦ βίου. Γιὰ τοὺς «τόπους» βλ. ἐπίσης N. Delierneux, «L'exploitation des "topoi" hagiographiques: du cliché figé à la réalité codée», *Byzantion*, τ. 70 (2000), σ. 57-90.

